

Олександр Раздорський

Регіональні довідкові видання XIX — початку XX ст. у фондах найбільших київських бібліотек

Висвітлено результати обстеження фондів чотирьох найбільших київських бібліотек щодо виявлення таких важливих друкованих джерел, як губернські пам'ятні книжки, списки посадових осіб, єпархіальні довідники, статистичні огляди губерній, областей і градоначальств.

Нині в Росії та інших державах СНД значно зріс інтерес до історичної локалістики. Професійні дослідники й аматори-краєзнавці ведуть енергійну роботу в сфері регіональної історії, генеалогії і біографіки. З огляду на це особливого значення набуває виявлення і введення в науковий обіг інформації про місця збереження різних джерел.

До числа найважливіших регіональних друкованих джерел належать, зокрема, губернські пам'ятні книжки, списки посадових осіб, єпархіальні довідники, статистичні огляди губерній, областей і градоначальств. Бібліографічні покажчики, що враховують названі видання в загальнодержавному масштабі, засновані, головним чином, на обстеженні найбільших московських і петербурзьких бібліотек. Разом з тим чимало губернських і єпархіальних довідників, у т. ч. унікальних, є у книгосховищах інших міст. На жаль, відомості про склад цих зібрань, навіть найзначніших з них (Київ, Вільнюс, Варшава, Мінськ, Гельсінкі), для широкого кола дослідників як у Росії, так і поза її межами до сьогодні були практично недоступні. Їх публікація — дуже важливе й актуальне завдання.

Бібліографічне виявлення, встановлення місць збереження і розкриття змісту губернських і єпархіальних довідників — один із пріоритетних напрямів наукової праці Російської національної бібліотеки. Її перші результати узагальнені в двох бібліографічних покажчиках, присвячених губернським пам'ятним книжкам¹ і

¹ Балацкая Н. М., Раздорский А. И. Памятные книжки губерний и областей Российской империи (1836—1917): Предвар. список. — СПб., 1994. — 500 с. Про ці видання див. також: Раздорский А. И. Памятные книжки С.-Петербургской губернии: Ист.-

Раздорський Олександр Іванович, к. і. н., завідувач групи історичної бібліографії Російської національної бібліотеки.

загальним друкованим спискам посадових осіб губерній і областей Російської імперії². Підготовлено зведений каталог і покажчик змісту єпархіальних довідників³. Почато роботу зі складання каталогів історико-статистичних описів єпархій і статистичних оглядів губерній, областей і градоначальств.

У вересні 1999 р. автор даної статті був у відрядженні в Києві з метою виявлення і складання розписів змісту єпархіальних довідників. Здійснювався облік наявних у найбільших бібліотеках міста губернських пам'ятних книжок, списків посадових осіб і статистичних оглядів. Було обстежено чотири головних книгосховища столиці України — Національну бібліотеку України імені В. І. Вернадського (НБУВ), Державну історичну бібліотеку України (ДІБУ), Науково-довідкову бібліотеку Центральних державних архівів України (НДБ ЦДАУ), Національну парламентську бібліотеку України (НПБУ).

Губернські та єпархіальні довідники виявлялися в спосіб обстеження генеральних алфавітних каталогів бібліотек за заздальгидь складеними списками заголовків цих видань. У НБУВ було також обстежено алфавітний каталог зібрань відомчих видань, рукописний каталог бібліотеки Університету Св. Володимира, друковані систематичні каталоги бібліотек Київської духовної академії та Києво-Печерської лаври (фонди цих бібліотек надійшли у НБУВ після 1918 р.). У НДБ ЦДАУ був переглянутий її систематичний каталог. Наявність джерел, що становили для нас інтерес, у фондах

библиогр. очерк // Невский архив: Ист.-краевед. сб. Вып. 3. — СПб., 1997. — С. 492—505; Левин Д. Э. Памятные книжки губерний и областей Российской империи в системе культуры: Опыт исслед. // Ежеквартальник русской филологии и культуры. — СПб., 2000. — Т. 3. — № 2. — С. 227—301.

² Раздорский А. И. Общие печатные списки должностных лиц губерний и областей Российской империи (1841—1908): Библиогр. указ. — СПб., 1999 (Вып. дан. 1998). — 94 с.

³ Раздорский А. И. Справочные издания епархий Русской православной церкви (1861—1915): Свод. кат. и указ. содерж. — СПб., 2001. — 26 а. л.

Бібліотека	Губ. пам'ятні книжки		Губ. списки посадових осіб		Єпархіальні довідники		Статистичні огляди	
	вид.	губ.	вид.	губ.	вид.	єпарх.	вид.	губ.
НБУВ	286	64	4	4	24	12	1765	87
ДІБУ	114	39	-	-	1	1	29	17
НДБ ЦДАУ	127	43	1	1	12	6	87	15
НПБУ	21	2	-	-	-	-	8	2

НПБУ було також звірено за недавно виданим каталогом російських дореволюційних книг, що зберігаються в ній⁴.

Основні результати роботи такі. У чотирьох вищеназваних київських бібліотеках нами виявлено в цілому 548 губернських пам'ятних книжок, 5 списків посадових осіб, 37 єпархіальних довідників, 1889 статистичних оглядів⁵. У таблиці показано, скільки видань того чи іншого типу є в кожній з бібліотек (стб. 1) і до скількох губерній (областей, градоначальств) чи єпархій вони належать (стб. 2 кожної графи).

Як бачимо, найповніше губернські та єпархіальні довідники представлені в головній бібліотеці України — НБУВ. У ДІБУ і НДБ ЦДАУ їх на порядок менше. У НПБУ збереглися лише одиничні примірники губернських пам'ятних книжок і статистичних оглядів.

Звертає на себе увагу широта географічного представництва губернських і єпархіальних довідкових видань у фондах НБУВ, ДІБУ та НДБ ЦДАУ. У цих бібліотеках є губернські довідкові видання не тільки південно-західних, малоросійських і новоросійських губерній (Волинська, Київська, Подільська, Полтавська, Харківська, Чернігівська, Єкатеринославська, Таврійська, Херсонська, Бессарабська й Область Війська Донського), а й інших частин Російської імперії, аж до віддалених Приморської, Камчатської і Закаспійської. Тому джерельні бази київських губернських і довідкових видань мають велике значення і для сучасної України, і для інших регіонів, що входили в минулому в Російську імперію. У цьому зв'язку особливо слід зазначити унікальну колекцію дореволюційних відомчих видань у НБУВ, у числі яких виключно багате за повнотою і географічним

охопленням зібрання оглядів губерній, областей і градоначальств.

Важливим результатом обстеження київських зібрань стало виявлення в їх складі ряду губернських і єпархіальних довідників, раніше не врахованих бібліографічних показників і відсутніх у бібліотеках і архівах Петербурга та Москви. У НБУВ було виявлено 2 губернські пам'ятні книжки, губернський список посадових осіб і єпархіальний довідник, у ДІБУ — губернська пам'ятна книжка, у НДБ ЦДАУ — три губернські пам'ятні книжки і сім єпархіальних довідників. До них належать: «Памятная книжка Петроковской губернии на 1902 год», «Бессарабский календарь на 1891 год», «Список чиновников Черниговской губернии, служащих от короны и по выборам дворянства и городских обществ на 1850 год», «Сборник необходимых сведений о всех приходах Полтавской губернии и адрес-календарь духовенства той же епархии» (1895 р.) — у НБУВ, «Адрес-календарь и справочная книжка Полтавской губернии на 1901 год» — у ДІБУ, «Памятная книжка Херсонской губернии на 1917 год», «Адрес-календарь Семипалатинской области на 1914 год», «Календарь и памятная книжка Таврической губернии на 1894 год», «Адрес-календарь Киевской епархии за 1901 год», «Адрес-календарь личного состава Киевской епархии с алфавитным списком протоиереев и священников за 1890 год», «Список церквей Волынской епархии по новому распределению их по благочинническим округам» (Б. р.), «Клировая книжка Полтавской епархии на 1902 год», «Справочная книга Подольской епархии на 1909 год», «Справочная книга для Таврической епархии» (1907 р.) — у НДБ ЦДАУ.

Крім того, виявлено три губернські пам'ятні книжки, про існування яких було відомо з різних друкованих і архівних джерел, але самі видання досі знайдені не були. Це «Єкатеринославский адрес-календарь, 1917 год», «Адрес-календарь и справочная книжка Полтавской

⁴ Російськомовна книга у фондах Національної парламентської бібліотеки України. 1816—1923: Каталог. — Київ, 1999. — 365 с.

⁵ Усього нині виявлено 2273 губернські пам'ятні книжки, 147 губернських списків посадових осіб, 228 єпархіальних довідників, понад 2700 оглядів губерній, областей і градоначальств.

губернії на 1902 год» — у НБУВ і «Иллюстрированный адрес-календарь Бессарабской губернии на 1915 год» — у НДБ ЦДАУ⁶.

У той же час за загальною кількістю джерел, що зберігаються, київські зібрання набагато поступаються головним столичним російським бібліотекам — Російській національній, Російській державній, Бібліотеці Академії наук. Порівняємо: в РНБ зберігається понад 2000 губернських пам'ятних книжок по 88 губерніях і областях, 85 губернських списків посадових осіб по 28 губерніях і областях, 150 єпархіальних довідників по 57 єпархіях. Жодна з центральних київських бібліотек не має у своєму розпорядженні повного комплексу губернських і єпархіальних довідників по жодній губернії, навіть по Київській. Так, у ряді пам'ятних книжок Київської губернії у НБУВ не вистачає видань за 1856, 1861, 1864, 1886, 1889—1891, 1893, 1896—1898, 1902, 1905 рр., у ДІБУ — за 1856, 1857, 1861, 1864, 1886, 1889—1893, 1895—1899, 1901—1908, 1910, 1911, 1913, 1915 рр., у НДБ ЦДАУ — за 1856, 1858, 1861, 1864, 1889, 1891, 1893, 1899, 1905, 1908 рр., у НПБУ — за 1857, 1861, 1864, 1878, 1886—1888, 1895, 1896, 1900, 1901, 1905, 1907—1909, 1914 рр. У жодній з цих бібліотек не виявлено «Сборника статистических сведений Киевской губернии за 1859 год (с адрес-календарем лиц, служащих в губернии на 1861 год)», «Адрес-календаря лиц, служащих в Киевской губернии» 1864 р. (є в РНБ), «Памятной книжки Киевской губернии на 1905 г.» (є в РНБ, РДБ, БАН, ДПІБ Росії, Науковій бібліотеці МДУ). З єпархіальних довідників у НБУВ бракує «Памятных книжек Киевской епархии» на 1910 і 1913 рр., у НДБ

ЦДАУ — «Списка лиц, служащих по духовному и духовно-учебному ведомствам в Киевской епархии за 1863 год», «Памятной книжки Киевской епархии» 1882 р. В обстежених зібраннях не знайдено таких довідкових видань, як «Росписание городских и сельских приходов, церквей и причтов Киевской епархии» (1870-ті рр.) і «Списка приходов Киевской епархии, с обозначением класса их за 1909 год» (обидва є в РНБ). Сподіваємося, що наведені дані допоможуть бібліотекам заповнити лакуни у їхніх фондах шляхом взаємообміну ксерокопіями й мікрофільмами відсутніх видань.

У додатку до даної статті представлені списки губернських і єпархіальних довідників, виявлених у чотирьох обстежених київських бібліотеках. З метою заощадження друкованої площі ми наводимо в них, як правило, тільки перші слова заголовків губернських пам'ятних книжок і списків посадових осіб. Аналогічний принцип підходу і до єпархіальних довідників. Оскільки деякі з цих видань можуть відбиватися в каталогах під прізвищами укладачів, ми визнали за необхідне вказати й їх. Щодо статистичних оглядів, то стосовно ряду губерній і областей публіковані дані не мають остаточного характеру і можуть бути згодом доповнені. У процесі обстеження алфавітних каталогів київських бібліотек ми фіксували наявність тільки тих видань цього типу, що починаються зі слова «огляд». У той же час в окремі роки в кількох губерніях і областях огляди виходили під заголовками «Статистический обзор», «Отчет», «Всепопданейший отчет», «Приложение к всепопданейшему отчету», «Приложение к отчету», «Служебно-статистический отчет».

Додаток

ГУБЕРНСЬКІ ПАМ'ЯТНІ КНИЖКИ

НБУВ

Архангельська губ.: Спр. и пам. книга ... на 1875; Спр. книжка и адрес-календарь ... на 1897; Адрес-календарь ... 1906; Пам. книжка ... на 1907, 1909, 1910, 1912—16; **Астраханська губ.:** Пам. книжка ... на 1884, 1900, 1901, 1904; **Вся Астрахань и весь Астраханский край ...** на 1905—11; **Бессарабська губ.:** Бессарабский календарь на 1891; **Віленська губ.:** Пам. книжка ... на 1852, 1853, 1855, 1875, 1888, 1901—03, 1908; **Вітебська**

губ.: Пам. книжка ... на 1878, 1889, 1895; **Вологодська губ.:** Пам. книжка ... на 1914; **Волинська губ.:** Пам. книжка ... на 1887—89, 1900—04, 1907, 1910, 1911; **Воронезька губ.:** Пам. книжка ... на 1863/64, 1865/66, 1870/71, 1875, 1892, 1893, 1895—97, 1899-1904, 1906—12, 1915; **Адрес-календарь ...** [1870/71]; **Гродненська губ.:** Пам. книжка ... на 1866; **Обл. Війська Донського:** Пам. книжка ... на 1876; **Естляндська губ.:** Адрес-календарь ... на 1913, 1914; **Катеринославська губ.:** Пам. книжка ... на 1864, 1867 (ч. 1), 1895; **Екатеринославская губерния ...** на 1900, 1901; **Ежегодник «Приднепровье»...** на 1914; **Екатеринославский адрес-календарь ...** на 1916, 1917; **Єнисейська губ.:** Пам. книжка ... на 1863, 1898; **Закаспійська обл.:** Адрес-справочник ... на 1915; **Іркутська губ.:** Пам. книжка ... на 1865, 1881, 1887; **Казанська губ.:** Адрес-календарь ... 1875;

⁶ У НБУВ виявлено також 6 «Обзоров С.-Петербургской губернии» (за 1879, 1880, 1883, 1885, 1886, 1889 рр.), відсутніх у найбільших петербурзьких бібліотеках та архівах (РНБ, БАН, РДІА, СПбДУ, СПбДЦІА).

Калузька губ.: Спр. книжка ... на 1871; Пам. книжка... на 1885, 1900, 1905, 1906, 1908, 1909; Адрес-календарь ... на 1888, 1901, 1903; Карська обл.: Пам. книжка ... на 1902, 1904, 1906, 1912, 1914; Келецька губ.: Пам. книжка ... на 1908; Київська губ.: Пам. книжка ... на 1856—58, 1892—96, 1899—1901, 1903, 1904, 1906—15; Адрес-календарь ... на 1878, 1888; Сборник сведений по Киевской губернии ... на 1887; Ковенська губ.: Пам. книжка ... на 1886—88, 1895—98, 1907; Костромська губ.: Спр. книжка ... на 1911; Кубанська обл.: Пам. книжка ... на 1880, 1881; Кубанский календарь... на 1899, 1900, 1902, 1904, 1908, 1911; Курляндська губ.: Адрес-календарь... на 1911; Курська губ.: Календарь й пам. книжка ... на 1890; Пам. книжка ... на 1892—94; Курский адрес-календарь, 1912; Ломжинська губ.: Пам. книжка ... на 1909; Люблінська губ.: Пам. книжка ... на 1900—04, 1906; Мінська губ.: Пам. книжка ... на 1874, 1875, 1889; Могильовська губ.: Пам. книжка ... на 1861, 1913; Адрес-календарь ... на 1905; Нижегородська губ.: Адрес-календарь ... на 1886; Новгородська губ.: Пам. книжка ... на 1858, 1887, 1889—91, 1893—97, 1899, 1902, 1914, 1915; Олонецька губ.: Пам. книжка ... на 1858, 1864, 1867; Оренбурзька губ.: Спр. книжка ... на 1868, 1869, 1884; Адрес-календарь ... на 1884, 1910; Орловська губ.: Пам. книжка ... на 1900—02; Пензенська губ.: Адрес-календарь ... на 1884; Пермська губ.: Пам. книжка ... на 1863; Календарь ... на 1887; Адрес-календарь ... на 1908, 1911; Петроківська губ.: Пам. книжка ... на 1899, 1900—02; Подільська губ.: Подольский адрес-календарь ... 1900; Адрес-календарь ... 1904; Пам. книжка... на 1911; Полтавська губ.: Пам. книжка ... на 1865, 1871, 1874, 1912, 1916; Адрес-календарь ... на 1887, 1900, 1902; Спр. книжка ... на 1907; Псковська губ.: Пам. книжка ... на 1911/12; Радомська губ.: Пам. книжка ... на 1908; Рязанська губ.: Календарь ... 1886, 1904, 1905, 1907; Адрес-календарь ... на 1898; Самаркандська обл.: Спр. книжка ... на 1896; Самарська губ.: Пам. книжка ... на 1909; С.-Петербурзька губ.: Пам. книжка ... на 1914/15 г.; Саратовська губ.: Пам. книжка ... на 1872; Адрес-календарь ... на 1893, 1895; о. Сахалін: Сахалинский календарь 1896; Седлецька губ.: Пам. книжка ... на 1892; Семипалатинська обл.: Адрес-календарь ... на 1905; Симбірська губ.: Пам. книжка ... на 1901; Смоленська губ.: Спр. книжка ... на 1887; Сувалкська губ.: Пам. книжка ... на 1872; Таврійська губ.: Пам. книга ... на 1867; Тверська губ.: Пам. книжка ... на 1868; Адрес-календарь ... на 1880; Тобольська губ.: Пам. книжка ... на 1861/62, 1864, 1884, 1912—15; Адрес-календарь ... на 1888, 1901, 1904, 1906; Календарь ... на 1889, 1890; Томська губ.: Пам. книжка ... на 1871, 1884, 1885, 1910; Тульська

губ.: Пам. книжка ... на 1871, 1888, 1908; Уральська обл.: Пам. книжка ... на 1897—1900, 1906; Уфимська губ.: Уфимский календарь на 1876; Спр. книжка ... на 1882/83; Календарь и спр. книжка ... на 1897; Адрес-календарь ... на 1910; Харківська губ.: Пам. книжка ... на 1862; Харьковский календарь ... на 1884—87, 1891, 1895, 1896, 1902; Харьковский сборник (вып. 1—11); Херсонська губ.: Пам. книжка ... на 1911; Чернігівська губ.: Пам. книжка ... на 1862; Календарь ... 1891—93, 1897; Якутська обл.: Пам. книжка ... на 1863, 1871, 1896, 1902; Ярославська губ.: Пам. книжка ... на 1862.

ДІБУ

Архангельська губ.: Пам. книжка ... на 1861—64; Спр. и памятная книга. .. на 1875; Адрес-календарь ... на 1886; Астраханська губ.: Пам. книжка ... на 1890; Вся Астрахань и весь Астраханский край ... на 1912; Віленська губ.: Пам. книжка ... на 1913; Волинська губ.: Пам. книжка ... на 1898, 1901; Воронежська губ.: Пам. книжка ... на 1891, 1893, 1894; Вятська губ.: Пам. книжка ... на 1857, 1866/67, 1870, 1873, 1899, 1901, 1904; Дагестанська обл.: Пам. книжка ... на 1895, 1901; Обл. Війська Донського: Пам. книжка ... на 1866, 1867, 1869, 1871. 1874—78, 1880, 1881, 1885, 1898, 1909, 1914—16; Еріванська губ.: Пам. книжка ... на 1914; Єнисейська губ.: Пам. книжка ... на 1863; Вторая пам. книжка ... на 1865/66; Калузька губ.: Пам. книжка ... на 1861, 1869; Київська губ.: Пам. книжка ... на 1858, 1894, 1900, 1909, 1912, 1914; Адрес-календарь ... на 1878, 1888; Сборник сведений по Киевской губернии ... на 1887; Костромська губ.: Пам. книжка ... на 1862; Курська губ.: Пам. книжка ... на 1894; Мінська губ.: Пам. книжка ... на 1878; Могильовська губ.: Пам. книжка ... на 1909; Московська губ.: Пам. книжка ... на 1908; Нижегородська губ.: «Нижегородский край»: Адресная и спр. книга ... 1901; Новгородська губ.: Пам. книжка ... на 1865, 1885, 1910—12; Олонецька губ.: Пам. книжка ... на 1867; Оренбурзька губ.: Спр. книжка ... на 1884; Орловська губ.: Пам. книжка ... на 1869, 1912; Пермська губ.: Пам. книжка ... на 1863; Полтавська губ.: Пам. книжка... на 1865; Адрес-календарь... на 1901; Приморська обл.: Пам. книжка ... на 1909/10; Псковська губ.: Пам. книжка ... на 1879; Самарська губ.: Пам. книжка ... на 1912, 1913; С.-Петербурзька губ.: Пам. книжка ... на 1863; Седлецька губ.: Пам. книжка ... на 1892; Смоленська губ.: Пам. книжка ... на 1857—59; Таврійська губ.: Пам. книга ... на 1867; Тверська губ.: Пам. книжка ... на 1863, 1868; Адрес-календарь ... на 1912, 1914, 1915; Тобольська губ.: Пам. книжка ... на 1864, 1908, 1910—12; Томська губ.: Пам. книжка ... на 1884, 1885; Уральська обл.: Пам. книжка ... на 1897,

1898; **Харківська губ.:** Пам. книжка ... на 1863, 1864, 1868; **Харьковский календарь...** на 1875, 1879, 1886, 1887, 1889, 1902, 1903, 1911, 1913, 1915, 1916; **Харьковский сборник** (вып. 1, 2, 4, 8, 9); **Херсонська губ.:** Пам. книжка ... на 1912; **Якутська обл.:** Пам. книжка ... на 1863, 1891; **Ярославська губ.:** Пам. книжка ... на 1862.

НДБ ЦДАУ

Акмолінська обл.: Пам. книжка г. Омска и Акмолинской обл. на 1913; **Амурська обл.:** Пам. книжка ... на 1904, 1911; **Бессарабська губ.:** Иллюстрированный адрес-календарь ... на 1915; **Віленська губ.:** Пам. книжка ... на 1908; **Володимирська губ.:** Владимирский календарь и пам. книжка ... на 1911; **Волинська губ.:** Пам. книжка ... на 1887—89, 1897, 1901, 1902, 1904, 1907, 1909—15; **Воронезька губ.:** Пам. книжка ... на 1891, 1895, 1904; **Обл. Війська Донського:** Пам. книжка ... на 1898, 1902, 1913; **Естляндська губ.:** Адрес-календарь ... на 1914; **Катеринославська губ.:** Екатеринославская губерния ... на 1901; Адрес-календарь ... на 1912; **Катеринославський адрес-календарь** ... на 1917; **Іркутська губ.:** Пам. книжка ... на 1905; **Калузька губ.:** Пам. книжка... на 1914; **Келецька губ.:** Пам. книжка ... на 1910, 1911, 1914; **Київська губ.:** Пам. книжка ... на 1857, 1890, 1892, 1894—98, 1900—04, 1906, 1907, 1909—15; Адрес-календарь... на 1878, 1886, 1888; **Сборник сведений по Киевской губернии** ... на 1887; **Костромська губ.:** Пам. книжка ... на 1862; **Курська губ.:** Календарь и пам. книжка ... на 1888, 1890; **Ліфляндська губ.:** Пам. книжка ... на 1903; **Люблінська губ.:** Пам. книжка ... на 1914; **Мінська губ.:** Пам. книжка ... на 1889, 1903, 1906, 1910, 1911; **Могильовська губ.:** Пам. книжка ... на 1910, 1914, 1915; **Олонецька губ.:** Пам. книжка ... на 1910; **Оренбурзька губ.:** Адрес-календарь ... 1911; **Пермська губ.:** Адрес-календарь .. на 1913; **Подільська губ.:** Подольский адрес-календарь ... 1900; Адрес-календарь ... 1904; Пам. книжка ... на 1911; **Полтавська губ.:** Пам. книжка ... на 1865, 1915; **Радомська губ.:** Пам. книжка ... на 1913; **Самаркандська обл.:** Справочник и адрес-календарь ... на 1905; **С.-Петербурзька губ.:** Пам. книжка ... на 1863, 1864; **Семипалатинська обл.:** Адрес-календарь ... на 1912, 1914; **Смоленська губ.:** Пам. книжка ... на 1903; **Ставропольська губ.:** Пам. книжка... на 1910; **Сувалкська губ.:** Пам. книжка ... на 1910; **Таврійська губ.:** Пам. книга ... на 1867; Календарь и пам. книжка ... на 1894; **Терська обл.:** Терский календарь ... на 1903; **Тобольська губ.:** Пам. книжка ... на 1911; **Тульська губ.:** Пам. книжка ... на 1912; **Тургайська обл.:** Спр. книжка... на 1912; **Уральська обл.:** Пам. книжка ... на 1900, 1909; **Уфімська губ.:** Адрес-календарь ... на 1910; **Ферганська обл.:** Адресная спр. книга ... 1912; **Харківська губ.:** Пам. книжка ... на 1862, 1864, 1865, 1867, 1868; **Харьковский календарь** ... на 1876, 1877, 1885, 1897, 1906, 1908,

1910, 1912, 1913, 1915; **Харьковский сборник** (вып. 1, 5—12); **Херсонська губ.:** Пам. книжка ... на 1910, 1913, 1917; **Чернігівська губ.:** Пам. книжка ... на 1862; **Календарь** ... 1909, 1912—16.

НПБУ

Волинська губ.: Пам. книжка ... на 1917; **Київська губ.:** Пам. книжка ... на 1856, 1858, 1889—94, 1897—99, 1902—04, 1906, 1910—13, 1915.

ГУБЕРНСЬКІ СПИСКИ ПОСАДОВИХ ОСІБ

НБУВ

Іркутська губ.: Личный состав гражданского, военного и духовного ведомств ... 1867; **Київська губ.:** Киевская губерния: Лич. состав правит., и обществ. учреждений ... / Сост. В. Г. Мозговой. 1885; **Пензенська губ.:** Список служащих ... на 1897; **Чернігівська губ.:** Список чиновников ... на 1850.

НДБ ЦДАУ

Київська губ.: Киевская губерния: Лич. состав правит. и обществ. учреждений ... / Сост. В. Г. Мозговой. 1885.

ДОВІДКОВІ ВИДАННЯ ПРАВОСЛАВНИХ ЄПАРХІЙ

НБУВ

Волинська: Календарь ... на 1903; **Катеринославська:** Спр. книжка ... на 1904; **Київська:** Список лиц, служащих... за 1863, 1867; Пам. книжка ... 1882; Адрес-календарь ... за 1890, 1894, 1901; **Костромська:** Пам. книга ... 1868/ Сост. В. А. Самарянов; **Мінська:** Пам. книжка ... 1901; **Нижегородська:** Адрес-календарь ... 1888/ Сост. А. Н. Снежницкий; **Пермська:** Пам. книжка ... 1896 / Сост. Й. В. Шестаков; **Подільська:** Календарь ... на 1897; Адрес-календарь ... на 1899; Спр. книжка ... на 1901, 1909, 1915/16; **Полтавська:** Сборник необходимых сведений ... 1895; **Херсонська:** Пам. книжка ... 1902 / Сост. Ф. А. Миляновский; **Холмсько-Варшавська:** Список церквей ... 1882, 1886; **Чернігівська:** Адрес-календарь ... на 1881; Календарь... на 1892, 1893.

ДІБУ

Харківська: Справочная книга ... 1904 / Сост. Й. О. Самойлович.

НДБ ЦДАУ

Волинська: Список церквей ... Б. г.; **Київська:** Список лиц, служащих ... за 1867; Адрес-календарь ... за 1890, 1894, 1901; Пам. книжка ... на 1910, 1913; **Подільська:** Спр. книжка ... на 1909; **Полтавська:** Клировая книжка ... на 1902; Справочная клировая книга... на 1912; **Таврійська:** Спр. книга ... 1907; **Харківська:** Справочная книга ... 1904 / Сост. Й. О. Самойлович.

**СТАТИСТИЧНІ ОГЛЯДИ ГУБЕРНІЙ,
ОБЛАСТЕЙ ТА ГРАДОНАЧАЛЬСТВ**

НБУВ

Акмолінська обл.: 1879—94, 1897, 1909, 1910; Амурська обл.: 1886—97, 1899—1907; Архангельська губ.: 1878—1904, 1908—10, 1912, 1913; Астраханська губ.: 1878—88, 1890—96, 1898—1911; Бакинська губ.: 1886, 1888—94, 1896—99, 1902, 1903, 1905, 1906; Бессарабська губ.: 1878—80, 1882—84, 1887—99, 1903—10; Варшавська губ.: 1878—87, 1894, 1896; Віленська губ.: 1878—82, 1886—97, 1900—03, 1905—08; Вітебська губ.: 1878—94, 1896, 1897, 1899, 1900; Володимирська губ.: 1878—80, 1884—92, 1894—96, 1901, 1909; Вологодська губ.: 1880—91, 1893, 1894, 1900—09; Волинська губ.: 1879, 1881—83, 1885, 1886, 1888—97, 1901, 1904, 1906—14; Воронежська губ.: 1878—92, 1894—98, 1900—09, 1913; Вятська губ.: 1879, 1880, 1884—86, 1888, 1890, 1893—97, 1901—08; Гродненська губ.: 1879—83, 1886—96, 1901—09; Дагестанська обл.: 1893—02, 1904, 1906—12; Еріванська губ.: 1886, 1887, 1889, 1891—99, 1901, 1902, 1904; Естляндська губ.: 1878—89, 1891—1914; Єлисаветпольська губ.: 1892—1900, 1906, 1907, 1908, 1911, 1913; Єнисейська губ.: 1879—84, 1886—91, 1894—96; Забайкальська обл.: 1886—1901, 1903—1909; Закаспійська обл.: 1890—98, 1900, 1903, 1904, 1882/90, 1890/95; Іркутська губ.: 1880, 1881, 1883—96, 1898—1904, 1906—09; Казанська губ.: 1881, 1882, 1884—89, 1891—93, 1895—1900, 1903, 1907; Калишська губ.: 1884; Калужська губ.: 1878—83, 1887, 1888—1908; Камчатська обл.: 1912; Карська обл.: 1894—97, 1901—03, 1905, 1906; Катеринославська губ.: 1879—87, 1889—93, 1896—98, 1903—07, 1909; Келецька губ.: 1878—94, 1896, 1901—08; Київська губ.: 1886, 1898, 1905, 1908—14; Кубанська обл.: 1886, 1898, 1899, 1902, 1906, 1907, 1909—15; Курська губ.: 1880, 1882, 1884—86, 1892—94, 1896—98, 1900, 1904, 1905; Кутаїська губ.: 1887, 1892—1912; Ліфляндська губ.: 1891—96, 1899—02; Ломжинська губ.: 1893; Мінська губ.: 1878—1903, 1907—09; Могильовська губ.: 1878—86, 1888, 1895, 1898—1911, 1913; Московська губ.: 1878—81, 1887—97, 1899, 1903, 1904, 1906, 1907, 1910; Нижегородська губ.: 1878—87, 1889—09; Новгородська губ.: 1878—85, 1887—91, 1894—98, 1900—02; 1908, 1909; Одеське градоначальство: 1885—92, 1897, 1898, 1905, 1908, 1909, 1911, 1913, 1914; Олоньська губ.: 1878, 1880—85, 1887, 1889—95, 1897, 1906—09; Оренбурзька губ.: 1878—86, 1888—96; Орловська губ.: 1880—84, 1887—96, 1899, 1901—03, 1905—09, 1913; Пензенська губ.: 1878, 1879, 1881—85, 1887—98, 1906, 1908, 1909; Пермська губ.: 1878, 1880—83, 1897—1901, 1908, 1909; Петроківська губ.: 1878—89, 1892—02, 1904—10; Плоцька губ.: 1879—85, 1887—1901, 1903, 1906; Подільська губ.: 1875, 1876, 1880—1912; Пол-

тавська губ.: 1878—96, 1902, 1903, 1908—10; Приморська обл.: 1889—96, 1899, 1909; Псковська губ.: 1885, 1887—93, 1895, 1896, 1906—10; Радомська губ.: 1878—96, 1899—1906; Рязанська губ.: 1879—89, 1891—1902, 1905—1910; Самаркандська обл.: 1890—97, 1901—03, 1905, 1906, 1908; Самарська губ.: 1880—85, 1887, 1888, 1890—96, 1898, 1899, 1902—04, 1907—13; С.-Петербурзька: 1879, 1880, 1882, 1883, 1885—91, 1893—96, 1899, 1900, 1902, 1904—08; Саратовська губ.: 1878—91, 1895, 1896; Севастопольське градоначальство: 1878—80, 1882—85, 1892—96, 1911; Седлецька губ.: 1878, 1881—90, 1892—95, 1900, 1902—10; Семипалатинська обл.: 1878—87, 1893—96, 1907; Семиреченська обл.: 1882—96, 1902—11; Симбірська губ.: 1879—84, 1886, 1888—95, 1896—99; Смоленська губ.: 1878—98, 1900—09; Ставропольська губ.: 1878—83, 1886, 1888, 1889, 1892, 1893, 1897, 1905, 1906, 1909; Сувалкська губ.: 1878—80, 1882—97, 1905, 1906; Сир-Дарьїнська обл.: 1885, 1886, 1893, 1894, 1904, 1908—13; Таврійська губ.: 1878—80, 1883—86, 1888—97, 1905—07, 1909; Таганрозьке градоначальство: 1883—1885; Тамбовська губ.: 1878—81, 1883—1901, 1907; Тверська губ.: 1878—99, 1902—04, 1908, 1911; Терська обл.: 1879, 1884—86, 1888—90, 1892, 1893; Тифліська губ.: 1887, 1888, 1898, 1899, 1905, 1908, 1909; Тобольська губ.: 1878—80, 1882—85, 1892—96, 1900, 1902, 1903, 1905—12; Томська губ.: 1878—84, 1893—98, 1901, 1908, 1909; Тульська губ.: 1878—1905; 1908, 1913; Тургайська обл.: 1880—85, 1887—94, 1896, 1903—05, 1907, 1908; Уральська обл.: 1879—88, 1892—1906, 1909, 1910; Уфімська губ.: 1878, 1880—1909, 1915; Ферганська обл.: 1882—84, 1887—98, 1900, 1904; Харківська губ.: 1878, 1881—96, 1900, 1903—07, 1913, 1915; Херсонська губ.: 1878—80, 1882—92, 1895, 1897—1910; Чернігівська губ.: 1878—98, 1900, 1903; Чорноморська губ.: 1897, 1903—06, 1908, 1909; Якутська обл.: 1880—91, 1894—98, 1901, 1902, 1904—07; Ярославська губ.: 1880, 1882—84, 1886, 1889—93, 1895, 1897, 1901—06, 1910, 1912.

ДІБУ

Володимирська губ.: 1913; Волинська губ.: 1907, 1910, 1911; Вятська губ.: 1913; Гродненська губ.: 1910; Дагестанська обл.: 1911; Закаспійська обл.: 1882—90; Келецька губ.: 1909, 1910; Мінська губ.: 1910—12; Московська губ.: 1910; Нижегородська губ.: 1912, 1913; Пензенська губ.: 1912; Пермська губ.: 1909; Полтавська губ.: 1902, 1911, 1912; Седлецька губ.: 1909; Таврійська губ.: 1901, 1904, 1905, 1908, 1909; Харківська губ.: 1884; Херсонська губ.: 1913.

НДБ ЦДАУ

Волинська губ.: 1901, 1902, 1908, 1911, 1912, 1914; Вятська губ.: 1911, 1912, 1913; Катерино-

славська губ.: 1904, 1914; Київська губ.: 1870—79, 1882—89, 1892, 1895, 1898, 1901, 1903, 1906, 1908—10, 1912—14; Курська губ.: 1911; Нижегородська губ.: 1910; Новгородська губ.: 1902; Одеське градоначальство: 1898, 1911; Подільська губ.: 1893, 1894, 1907, 1910, 1911; Полтавська губ.: 1915; Радомська губ.: 1910; Самаркандська

обл.: 1887—95; Ставропольська губ.: 1878—96; Харківська губ.: 1887, 1895, 1900, 1901, 1915; Херсонська губ.: 1913.

НПБУ

Волинська губ.: 1888, 1898; Київська губ.: 1898, 1899, 1902, 1909, 1910, 1912.

Razdorskiy A. Региональные справочные издания XIX — начала XX в. в фондах крупнейших киевских библиотек
Освещены результаты обследования фондов четырех крупнейших киевских библиотек на предмет выявления таких важных печатных источников, как губернские памятные книжки, списки должностных лиц, епархиальные справочники, статистические обзоры губерний, областей и градоначальств.

Razdorsky O. Regional Reference Books of XIX – beg. of XX centuries from book stocks of the largest Kyivan Libraries
Results of book stocks investigation in 4 largest Kyiv Libraries is presented. The goal was to found out such important printed sources as Hubernia Memory Books, List of Administrative Persons, Ieparhia References, Statistical Reviews of Hubernias, regions and local authorities.

Rasdors'ky O. Die regionale Nachschlagewerke des 19-April des 20 bJh. in Beständen der größten Kiewer Bibliotheken
Es wurde Resultat der Untersuchung vier größten Kiewer Bibliotheken in der Zusammenhang mit Gouverneurs-Gedenkbücher, Listen der Amtspersonen, Eparchienachschlagewerke, Gouvernements, Statistische, Rundschau, Gebieten und Gouverneurs beschrieben.

Razdorsky O. Les ouvrages de référence régionaux du XIX-e et du début du XX-e siècle conservés dans les plus grandes bibliothèques de Kyïv
L'article examine les résultats d'une étude des fonds de quatre grandes bibliothèques de Kyïv en vue de mettre en lumière les plus importantes sources imprimées en tant que agendas de gouvernement, listes des fonctionnaires, éditions d'information diocésaines, aperçus statistiques des gouvernements, des régions et des districts.

**Благодійна акція Фонду сприяння розвитку мистецтв –
передача Інституту рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського
рукописних матеріалів Глухівського Петропавлівського монастиря**

24 травня 2002 р. відбулася урочиста передача в дар від Фонду сприяння розвитку мистецтв Інституту рукопису НБУВ рукописних матеріалів Глухівського Петропавлівського монастиря XVII-XIX ст. Це листи та грамоти київських митрополитів та архієпископів, зокрема Рафаїла Забаровського, Варлаама Ванатовича, Тимофія Щербацького; документи судової справи, виписки з монастирських книг тощо.

Петропавлівський монастир, за переказами, заснований в кінці XII ст. і знаходився за 24 км на південь від м. Глухова (тепер Сумська обл.) на правому березі річки Клевен. З його історією пов'язане життя відомого письменника та релігійного діяча Дмитра Туптала (св. Дмитрія Ростовського).

Одним з найважливіших серед переданих документів є універсал архієпископа Київського, Галицького і Малої Росії Варлаама Ванатовича про освіту дітей духовенства від 17 листопада 1723 р., який хоч і керував справами київської кафедри, проте так і не здобув титулу митрополита. За час свого керівництва кафедрою Ванатович відзначився як захисник її давніх прав, поборник та меценат освіти.

Значний інтерес, як в історичному, так і в мовному плані, становить лист до глухівського ігумена від 4 квітня 1724 р., писаний українською мовою.

Ці унікальні рукописні матеріали Глухівського Петропавлівського монастиря становлять інтерес для краєзнавчих, історико-культурних і мовознавчих досліджень. Вони доповнять і збагатять фонди нашої Бібліотеки, яка відреставрує їх, забезпечить наукову обробку, належне зберігання та введе їх у науковий обіг.

Фонд сприяння розвитку мистецтв уже передав до НБУВ рідкісне рукописне Євангеліє XVI ст. Передача матеріалів Глухівського Петропавлівського монастиря до Бібліотеки поповнює перелік благодійних акцій Фонду і сприяє збереженню та накопиченню рукописних багатств України.